

Перспективи та ризики для банківської системи України в контексті інтеграційних процесів

Сторонянська Ірина Зеновіївна,
доктор економічних наук, старший науковий співробітник;

Музика Ірина Станіславівна,
кандидат економічних наук

Досліджено перспективи та ризики для банківської системи у випадку інтеграції України в ЄС або Митний союз. Висвітлено позитивні та негативні наслідки такої інтеграції для банківської системи. Визначено основні проблеми, пов'язані з інтеграційними очікуваннями України, та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційне об'єднання, фінансовий ринок, банківська система.

Питання обґрунтованого вибору інтеграційного вектора України між ЄС та Митним союзом у сучасних умовах стоїть вкрай гостро та потребує негайного вирішення. Адже декларування Україною політики багатовекторності не влаштовує жодну із сторін та створює ризики для економічної безпеки держави. Поглиблення глобалізаційних процесів у фінансовій сфері, активізація міжнародного руху капіталів та розширення точок їх прикладання вимагають тісної співпраці з іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями та окремими фінансово-кредитними установами. Нині організація фінансового посередництва, його правове забезпечення та регулювання в Україні визнаються міжнародними експертами

досить успішними, попри те, що в країні діє надвелика кількість банківських установ, а сам фінансовий ринок є доволі обмеженим і недостатньою мірою розвиненим.

Зважаючи на різноспрямованість інтеграційних очікувань країни, залишаються відкритими запитання: інтеграція у якому напрямі стане для українського фінансового ринку більш сильним поштовхом для подальшого зростання й розвитку та які позитивні й негативні наслідки це матиме для розвитку як України в цілому, так і її окремих регіонів.

Дослідженню інтеграції як явища та процесу присвячено низку наукових праць вітчизняних і російських науковців, серед яких слід відзначити роботи А. Абалкіної, І. Бураковського, Є. Вінокурова, П. Гайдуцького, В. Гейця, О. Лібмана, М. Головніна, Д. Ушкалової, В. Ясинського та інших. Визначний внесок у становлення теорії інтеграції в економіці внесли такі західні вчені, як Б. Балашша, М. Алле, Г. Мюрдаль, К. Дойч та інші.

Здійснюючи порівняльний аналіз ризиків та перспектив інтеграції України у фінансовий простір ЄС і Митного союзу, варто наголосити, що вибір європейського вектора поставив перед Україною конкретний перелік вимог і критеріїв оцінювання їх досягнення як у бюджетній політиці держави, так і щодо рівня розвитку та стану регулювання її фінансових ринків. Натомість вступ до Митного союзу не обумовлює необхідність уніфікації фінансових систем України та інших його членів (за винятком валютного регулювання). Викладене вище і обумовило **мету даної статті**, яка полягає у визначенні основних здобутків і втрат банківської системи від інтеграції України у європейський або євразійський фінансовий простір.

Безумовним є той факт, що приєднання української банківської системи до будь-якої міждержавної інтеграційної інституції викличе низку як негативних шоків, так і позитивних наслідків у її діяльності. Це цілком об'єктивне явище, з яким довелось стикнутись усім без винятку країнам, які обрали для себе шлях інтеграції. Так, інтеграція Федеративної Республіки Німеччини в ЄС спричинила стрімке зниження рентабельності комерційних банків та збільшення їх кількості, універсалізацію банківських установ і

зниження їх зацікавленості у впровадженні новітніх банківських продуктів. Водночас процеси інтеграції привели до формування новітніх підходів до управління банківськими ризиками, сприяли протидії легалізації тіньових доходів, збільшенню обсягів емісії цінних паперів, спричинили значні позитивні зрушення щодо забезпечення ефективності банківської діяльності та формування ефективної структури центробанку Німеччини.

Варто наголосити на тому, що процес об'єднання банківських систем країн-учасниць інтеграційного утворення не є одномоментним актом. Так, банківські системи країн, які є членами ЄС, і надалі продовжують процеси лібералізації ринку банківських послуг, об'єднання, поглиблення інтеграційних зв'язків. Підтвердженням цього є розробка нових законопроектів, спрямованих на посилення інтеграції європейських фінансових установ щодо збереження та безпеки банківських депозитів, пропозицій щодо посилення контролю за банківською системою ЄС, а також стосовно створення спеціальних фондів для покриття збитків по депозитах при виникненні шоків. Надалі, об'єднуючись у напрямі формування єдиної європейської банківської системи, країни ЄС намагаються дійти згоди з питань створення об'єданого банківського режиму, що стало наслідком боргової кризи деяких країн (Іспанії, Португалії, Італії, Ірландії). Боротьба з кризою в ЄС та її наслідками спричинила потребу проведення термінових структурних реформ. Проблеми, які виникають в умовах створення інтегрованої банківської системи в ЄС, наприклад, обумовили ситуацію, коли Велика Британія заявила про небажання вступу до об'єднаної європейської банківської спільноти та наміри щодо збереження незалежності власної банківської системи.

Слід зазначити, що європейська модель інтеграції побудована на досягненнях теорій економічної та політичної інтеграції; надважливими її складниками є питання узгодження інтересів учасників, створення інтеграційної мотивації та побудови інституційно-політичного механізму. На противагу цьому, побудова відносин всередині Митного союзу залежить від однозначного впливу надпотужного її члена – Російської Федерації, а отже, відносин всередині інтеграційного утворення «Митний союз» за принципом «за

паритетом» або «одна країна – один голос» на рівних умовах і зі збереженням інтересів усіх учасників бути не може [2, с. 11]. У Митному союзі, на відміну від ЄС, де його учасники практично співставні за економічною та політичною значущістю держави, конкурувати із Російською Федерацією не може жодна із країн-учасниць чи потенційних членів об'єднання.

Дослідження вектора інтеграції банківської системи Україна – Митний союз дало змогу встановити такі проблеми. По-перше, донині країни – учасниці МС не вирішили питання про об'єднання національних валют, а їх банківські системи є незалежними; не прийнято жодного законодавчого акта, дія якого була б спрямована на врегулювання проблем банківської інтеграції країн зони МС. По-друге, особливої уваги заслуговує той факт, що банківські системи Росії та інших країн-членів активно впроваджують у свою діяльність елементи Базельських угод (які, по суті, формують засади інтегрування банківських систем країн ЄС), адаптуючи їх, як і інші країни, з урахуванням особливостей національної банківської системи. Причому Центральний банк Росії прийняв низку нормативних актів, що регулюють впровадження базельських документів у діяльність російських банківських установ. Аналогічна робота ведеться й іншими країнами – учасницями Митного союзу. *Зазначене дозволяє стверджувати, що банківські системи Росії, Казахстану та Білорусі знаходяться в стадії приведення у відповідність до вимог і засад функціонування європейської банківської системи, впроваджуючи у свою діяльність європейські стандарти банківництва.*

На підтвердження цього слід зазначити таке. Країнами – учасницями МС у 2006 р. створено Євразійський банк розвитку (далі – Банк), а також сформовано Антикризисний фонд Євразійського економічного співтовариства (ЄЕС), який є механізмом антикризового регулювання та стимулювання економік держав – учасниць ЄЕС. Банк є учасником т.зв. Групи-20, тісно співпрацює із представниками МВФ, Міжнародного валютно-фінансового комітету МВФ, Світового банку та Комітету розвитку МВФ–Світового банку; бере активну участь у діяльності цих структур та приєднується до вирішення спільних проблем. Так, представники Банку у квітні

2013 р. підписали комюніке за підсумками наради міністрів фінансів та керуючих центральних банків «Групи-20», одним із пунктів якого стало «Фінансове регулювання» [3]. У цьому пункті задекларовано повну підтримку, схвалення та наміри щодо впровадження положень Базеля II та Базеля III й надію на завершення до кінця 2013 р. напрацювання єдиних глобальних стандартів банківської діяльності.

Схвалення та підтримка Євразійською економічною комісією на найвищому рівні менеджменту європейських банківських норм і принципів, на нашу думку, свідчить про підтримку інтеграції банківських систем країн – учасниць Митного союзу в європейський банківський простір. А отже, євроінтеграційні наміри України у сфері банківської діяльності повною мірою співпадають із вектором їхньої банківської інтеграції. *Таким чином, можемо констатувати, що нині у частині визначення напрямів та стандартів розвитку банківської системи України колізія між інтегруванням у ЄС чи МС відсутня, оскільки країни – учасниці обох інтеграційних утворень та Україна рухаються в одному напрямку.*

На нашу думку, серед основних загроз у банківській сфері у разі приєднання України до Митного союзу слід виокремити наступні:

- загрози зростання розривів між країнами – учасницями інтеграційного об'єднання за рівнем економічного розвитку, що призведе до перетоку фінансових ресурсів з України до більш потужних країн, зокрема Російської Федерації; погіршення якості життя населення та, як наслідок, зменшення ресурсної бази комерційних банків. Це відповідає проявам так званого «ефекту розходження», коли будучи нерівними за економічними можливостями, країни, інтегруючись, починають віддалятися між собою за рівнем економічного розвитку;
- загрози зниження стабільності діяльності банківської системи країни через зміну пріоритетів та умов кредитування як суб'єктів господарювання так і населення;

- загрози експансії конкурентоздатних іноземних банків, що можуть дозволити собі та запропонувати більш якісні та дешеві банківські продукти та послуги;
- загрози, пов'язані із запровадженням російського рубля як єдиної валюти;
- проблеми узгодження банківського законодавства України із нормативно-правовою базою, що регулює банківську діяльність в країнах – учасницях Митного Союзу тощо.

Проте, інтеграція України з Митним Союзом відкриє доступ до додаткових фінансових ресурсів, сприятиме більш широкому доступу до інвестиційних ресурсів та до кредитних ресурсів населенню та суб'єктам реальної економіки.

Інтеграційні очікування зумовлюють підвищений інтерес до вироблення спільних засад функціонування та захисту банківських секторів, а також передбачають низку позитивних і негативних ефектів від інтегрування. До основних наслідків інтеграції банківської системи України у європейський чи євразійський фінансовий простір слід віднести такі.

По-перше, безперечним наслідком інтеграції фінансового ринку стане зростання частки іноземного банківського капіталу в банківській системі України, яка вже є досить високою (2011 р. – 41,9 %, 2012 р. – 39,5 %, за результатами I кварталу 2013 р. – 37,9 %; станом на 1.05.2013 р. кількість банків з іноземним капіталом – 53 із 177 зареєстрованих в Україні; із 100-відсотковим іноземним капіталом – 22). Однак, як свідчить досвід зарубіжних держав [4], значна частка іноземного банківського капіталу в банківській системі країни є радше позитивним, ніж негативним явищем. Так, частка іноземного капіталу в банківському секторі регіону Центральної Європи складає 73 %, Південно-Східної – 83 %. Частка іноземного капіталу (переважно європейського походження) в Чехії – 86 %, Словаччині – 88 %, Польщі – 68 %, Угорщині – 64 %. У РФ цей показник у сукупному капіталі банківської системи складає близько 25 %.

Однак в умовах України (де нині кількість банків перевищує, для прикладу, майже втричі кількість банків Польщі) потенційними

загрозами масованої експансії *західного* іноземного капіталу в банківську систему можуть стати: втрата контролю вітчизняних інвесторів над банківською системою, що може призвести до зміни напрямку руху грошових потоків від вітчизняних підприємств до підприємств з іноземним капіталом; вітчизняні банківські установи можуть зазнати руйнівного удару з боку більш конкурентоспроможних іноземних банків, що можуть запропонувати більш якісні та дешеві банківські продукти та послуги; зниження стабільності діяльності банківської системи країни через зміну пріоритетів та умов кредитування як суб'єктів господарювання, так і населення; загострення процесів перерозподілу та перетікання капіталів.

Залучаючи фінансові ресурси в Україні, іноземні банківські установи спрямовуватимуть їх на розвиток власної економіки та виводитимуть із країни отримані прибутки. Це, безумовно, вплине на посилення залежності від західного фінансування, що за ускладнень на світових фінансових ринках може призвести до негативних наслідків для великих компаній-позичальників.

Чи не найгостріше питання інтеграції України в ЄС у рамках поглибленої вільної торгівлі – взаємне відкриття ринків для філій фінансових установ. Характерна властивість філій іноземних банків, страхових компаній та інвестиційних фондів – їхня пряма підпорядкованість іноземній юридичній особі та підзвітність наглядовому органу країни, в якій зареєстровано юридичну особу. Отже, основними ризиками будуть: зменшення важелів впливу на ринок фінансових послуг українськими регуляторними органами; недоотримання податкових платежів до бюджету, оскільки сплата податків філіями іноземних фінансових установ відбувається у країнах материнських структур.

Проте банківська система України може отримати низку переваг: більш широкий доступ до інвестиційних ресурсів західних інвесторів; розширення доступу до кредитних ресурсів населення та суб'єктів реальної економіки; впровадження нових стандартів корпоративного управління та обслуговування клієнтів; формування прозорих, якісних і позбавлених корупції схем діяльності банківських установ, відносин між банківською установою та споживачем її

послуг; впровадження новітніх банківських продуктів і технологій ведення банківської діяльності тощо.

Експертне опитування¹, проведене в межах даного дослідження серед менеджерів вищої ланки банківських установ Західного регіону України, дозволяє стверджувати, що більшість респондентів не вбачає в інтеграційних намірах України жодної загрози. Так, 24 із 28 опитаних (85,7 %) вважають, що інтеграція нашої держави в будь-яке міжнародне співтовариство не створить загроз щодо втрати контролю над українською банківською системою. Навпаки, на думку експертів, інтегрування вітчизняної банківської системи в європейську характеризуватиметься низкою позитивів (рисунок). Експерти вважають, що створення єдиного економічного простору з ЄС поживить ситуацію в банківському секторі Західного регіону країни та позитивно вплине на його функціонування (97 % опитаних). Поряд із цим слід наголосити, що більшість експертів очікують поживлення руху банківських капіталів (69,4 %) і за умови участі України в МС.

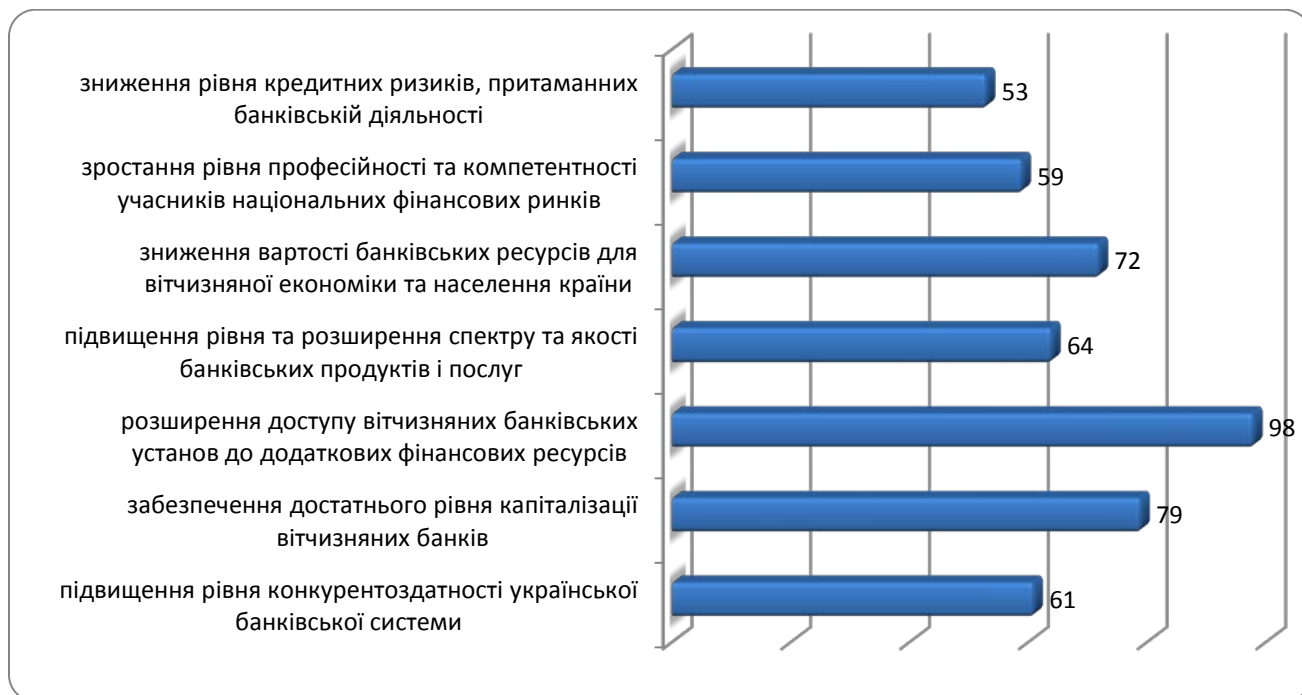

Рис. Результати опитування експертів щодо переваг інтегрування банківської системи України до ЄС, %, позитивна відповідь

¹ В опитуванні взяли участь 28 експертів - менеджерів вищої ланки банківських установ Західного регіону України. Опитування проводилось у липні 2013 р.

Також слід зазначити, що за результатами опитування, проведеного у межах даного дослідження, більшість респондентів (79%) вважають, що збільшення кількості іноземних банків жодним чином не вплине на стратегію розвитку й поточну діяльність банківських установ.

Аналіз географії походження іноземного банківського капіталу в сукупному обсязі капіталу банківської системи України (станом на початок 2013 р.) вказує на: певне зниження частки іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків (за 2012 р. із 41,9% до 39,5%); зменшення протягом останніх двох років частки європейського капіталу, який у сукупності складає близько 25% (Франції – 4,47%, Кіпру – 4,46%, Австрії – 4,0%, Нідерландів – 2,38%, Угорщини – 1,94%, Швеції – 4,16%, Польщі – 1,84%, Греції – 1,21%, Німеччини – 3,22%, Італії – 1,06%); поступове зростання присутності російського капіталу (до 9,85% на 1.01.2013 р.). Тобто протягом 2008–2012 рр. частка російського капіталу в загальному обсязі капіталу банківської системи України зросла у 2,42 разу. При цьому дослідження динаміки показників свідчить про переструктурування європейського капіталу: зростання частки банківських капіталів Східної Європи в 1,3 разу, скорочення частки Західної Європи в 1,9 разу [5]. Стверджувати, що відтік європейського капіталу з України спричинений втратою зацікавленості інвесторів в українському ринку фінансових послуг категорично не можна. Об'єктивні процеси, які відбулись у європейському економічному просторі (т.зв. криза єврозони), передусім змусили іноземні банки вилучати з українського ринку свої капітали. Однак його повернення в банківську систему України у перспективі безпосередньо залежить від інтеграційного вибору України. Адже вступ до Митного союзу, який не вимагає встановлення прозорих правил гри та регулювання фінансових ринків відповідно до світових стандартів, лише прискорить процес «втечі» західних банків і страхових компаній та, відповідно, полегшить подальшу необмежену експансію російського капіталу в Україну. При цьому ніхто з інших членів МС не зможе конкурувати з російськими та європейськими банками, що суттєво погіршить конкурентне середовище та якісні стандарти банківської системи України.

Загальноукраїнські тенденції розвитку банківського ринку властиві і для областей Західного регіону. Рівень забезпеченості населення Карпатського регіону банківськими установами є достатнім: проведені розрахунки показали, що на 10 тис. осіб у середньому припадає 4,2 банківські установи. Для порівняння, у західних державах щільність банківської мережі коливається від 1 до 4-5 банків та їх відділень на 10 тис. осіб (без урахування ощадних і небанківських кредитних установ). У Німеччині цей показник дорівнює 5, у Швейцарії – 7,14.

Протягом 2012 р. поряд із банками, у структурі яких переважає європейський капітал (ПАТ "КРЕДОБАНК" – польські інвестиції складають 99,6%, ПАТ АКБ «Львів» – 99,87% акцій належать акціонерам з Ісландії, ПАТ «Ідея Банк» – 98,1% польські інвестиції), з'явився і банк із російським капіталом. Так, після зміни власників у ПАТ «Фольксбанк», а саме на 1.12.2012 р. 99,92% його статутного капіталу належало ПАТ «Сбербанк Росії». Отже, в Карпатському регіоні нині зареєстровано та функціонує 6 банківських установ – юридичних осіб, серед яких зареєстрований у м. Ужгород КомІнвестБанк (банк із 100% вітчизняного капіталу) та 5 банків, зареєстрованих у м. Львові (з них 2 із 100% вітчизняного капіталу). Зауважимо, що в решті областей Карпатського регіону України немає жодного банку – юридичної особи. Причому регіональна структура розміщення центральних офісів банківських установ є сталою вже впродовж останніх восьми років. Ситуація щодо насиченості регіону банківською інфраструктурою дещо погіршилась у 2008–2010 рр., що було зумовлено впливом кризових тенденцій цього періоду.

Аналізуючи фінансовий стан банків – юридичних осіб, які функціонують у Карпатському регіоні, можна дійти висновку, що однозначно вищі результати показують саме банки з іноземним капіталом. Однак значення економічних нормативів, таких як, наприклад, *H2*, найвищі у банку із 100% вітчизняного капіталу ОКСІ Банк (м. Львів) – 43%, на другій позиції розташувався за результатами 2012 р. Фольксбанк – 28,78%, власниками якого є російські акціонери в особі ПАТ «Сбербанк Росії». Останній показує досить високі результати й за іншими показниками діяльності: його сукупний дохід є

найвищим серед усіх банків Західного регіону та склав за результатами II кв. 2012 р. 25807 тис. грн, випереджуючи свого найближчого «переслідувача» *IdeaBank* у 3,7 разу. Однак в абсолютних показниках саме *IdeaBank* став за результатами 2012 р. лідером за обсягом залучених коштів клієнтів як юридичних, так і фізичних осіб.

Таблиця 1

Фінансовий стан банків юридичних осіб Західного регіону України

	<i>VOLKSBANK</i>		<i>IdeaBank</i>		Банк Львів	
	відхилення		відхилення		відхилення	
	абсолютне, тис. грн	темпи зростання, %	абсолютне, тис. грн	темпи зростання, %	абсолютне, тис. грн.	темпи зростання, %
КОШТИ КЛІЄНТІВ	287161	155,99	647422	164,05	51082	109,52
КОШТИ ЮО	73523	130,99	53839	131,79	9446	104,74
КОШТИ ЮО у валюті	23026	184,44	10871	186,78	-15796	68,18
КОШТИ ФО	213638	177,51	593583	170,54	41636	112,33
КОШТИ ФО у валюті	162522	248,14	55496	131,13	16770	110,95
	КРЕДОБАНК		ОКСІ БАНК		КомІнвестБанк	
	відхилення		відхилення		відхилення	
	абсолютне, тис. грн	темпи зростання, %	абсолютне, тис. грн	темпи зростання, %	абсолютне, тис. грн	темпи зростання, %
КОШТИ КЛІЄНТІВ	225518	108,56	46154	138,03	-2213	99,50
КОШТИ ЮО	82722	109,98	11038	163,12	9129	111,34
КОШТИ ЮО у валюті	-11325	94,21	-2566	53,26	6288	150,03
КОШТИ ФО	142796	107,91	35116	133,80	-11342	96,89
КОШТИ ФО у валюті	-57528	91,73	33227	152,05	-2095	99,00

По-друге, процеси лібералізації руху капіталів дозволять збільшити потоки інвестицій у країну, забезпечать ліквідність, зниження вартості капіталу та стимулювання інвестиційної діяльності, збільшення довіри до країни, сприятимуть реформам фінансового сектору та розширенню фінансового ринку тощо [6].

Однак це може загрозувати втратою незалежності економічної політики у разі встановлення міжнародними фінансовими організаціями інших цілей політики в обмін на фінансову допомогу, набуттям додаткової вразливості фінансової системи країни до зовнішніх шоків у разі відтоку капіталу, можливим є неадекватний розподіл кредитів, якщо регулювання внутрішніх фінансових ринків є неефективним або існують торгові бар'єри. Також окремо слід зазначити можливість суттєвого зростання ризиків для вітчизняних банків через відсутність досвіду управління кредитними ризиками та швидке розширення кредитування, а також деяких негативних соціальних наслідків: загрози скорочення робочих місць, збільшення розриву між рівнями оплати праці тощо.

По-третє, серед ризиків вступу в ЄС усі без винятку дослідники зазначають недостатній рівень незалежності Національного банку України: значення індексу Цукермана² для нашої держави коливаються в межах від 0,42 до 0,69 (тут показник обчислено в середньому на рівні 0,52, тобто складає 52% від ідеального значення).

По-четверте, особливу увагу слід звернути на ризики, пов'язані з вимогами Базельських угод. Дотримання українською банківською системою вимог і правил оцінки достатності капіталу, як правило, розглядається інвесторами та міжнародними рейтинговими агенціями як беззаперечний позитив та свідчення розвитку банківської системи. Однак вітчизняними дослідниками [6] перераховується низка негативних наслідків, яких може зазнати Україна: економічні цикли стають відчутнішими; наростає проциклічний характер правил Базелю; загроза концентрації кредитних ризиків в одному секторі економіки; висока вартість процесів введення правил Базелю в

² Дозволяє оцінити рівень незалежності Центрального банку країни.

банківських установах; підвищення рівня конкуренції та збільшення ризиків переходу до інших фінансових інститутів; загроза зростання відсоткових ставок по активних операціях комерційних банків через переоцінку стану позичальника; загроза надконцентрації банківського кредитування позичальників лише з високим рейтингом; нарощення стимулів для вилучення з балансу інструментів з низьким ризиком і збереження інструментів з високим ризиком через складність розрізняти комерційні кредити із різним рівнем ризику.

По-н'яте, ризики валютної інтеграції. Інтегрування за двома напрямками, що розглядаються, передбачає у перспективі створення єдиного валютного простору. Тут особливу увагу слід приділити можливим наслідкам створення інтегрованого валютного ринку в межах Митного союзу, оскільки вони видаються особливо загрозливими для подальшого розвитку економіки України. Передбачається, що внаслідок гармонізації законодавства та співпраці в галузі валютної політики в межах МС на першому етапі можна буде забезпечити досягнення повної конвертованості національних валют за поточними та капітальними операціями платіжного балансу, а на другому – введення єдиної валюти в межах міждержавного об'єднання (під час переговорів та дискусій між ними переважно йдеться про взаємні розрахунки лише в одній національній валюті – у рублях). Це надаватиме виключні односторонні переваги Росії, адже у випадку нестачі на валютному ринку валюти розрахунків (рублів) українська сторона буде вимушена звертатися до золотовалютних резервів свого центрального банку, тоді як російська сторона матиме можливість використання ресурсів свого власного кредитно-грошового ринку [7]. Крім того, використання російського рубля як єдиної валюти МС сприятиме підвищенню попиту на цю валюту та, відповідно, зміцнення її курсу, що може спричинити здорожчання для України російського імпорту, зокрема енергоносіїв.

Зазначене дозволяє ставити під сумнів основний аргумент прибічників інтеграції України до МС – зниження ціни на газ для нашої держави. Перехід на взаємні розрахунки у російських рублях змусить Україну суттєво збільшити

частку цієї валюти у валютних резервах Національного банку. Це може спричинити до зниження позицій України на міжнародних ринках капіталу, оскільки МВФ не зараховує російські рублі до офіційних резервів держави.

Разом з тим відповідно до Маастрихтських домовленостей інтеграція України в ЄС з часом внесе до порядку денного питання введення в країні євро як єдиної європейської валюти. Однак, як показує досвід західних країн, це викличе значний приплив кредитних коштів у країну (як це відбулось у Греції, Португалії та інших країнах), що може спровокувати суттєве нарощення зовнішнього боргу (нині за офіційними даними НБУ валовий зовнішній борг за результатами I кв. 2013 р. склав 76,9% ВВП і становить 136,3 млрд. дол. США). А отже, виникають значні загрози, мінімізація яких потребує проведення непопулярних і жорстких структурних перетворень у країні, метою яких має стати підвищення конкурентоспроможності економіки України.

По-шосте, інтеграція банківської системи приведе до пожвавлення оптимізаційних тенденцій у роботі банківських установ та зміни політики обслуговування клієнтів через впровадження новітніх банківських технологій обслуговування.

По-сьоме, слід зазначити, що згідно домовленостей, викладених у «Плані дій Україна – ЄС», у разі інтеграції України та ЄС має бути забезпечено вільний рух капіталу, пов'язаного з надходженням прямих інвестицій відповідно до законодавства приймаючої країни та інвестуванням відповідно до положень розділу про заснування компаній, торгівлю послугами та електронну комерцію й ліквідацію або репатріацію цих інвестицій та будь-якого прибутку, що отримується з них; вільний рух капіталу, пов'язаного з наданням кредитів, які стосуються комерційних операцій або наданням послуг, у яких громадянин однієї зі сторін бере участь, а також вільний рух капіталу, пов'язаного з інвестиційним портфелем і фінансовими позиками та кредитами інвесторів іншої договірної сторони. При цьому обов'язковою вимогою запровадження між Україною та ЄС поглибленої вільної торгівлі фінансовими послугами є адаптація законодавства України до вимог *acquis* за напрямками: банківський сектор, ринок страхових послуг, фондовий ринок. Водночас, Україна вже зараз

має досить відкритий ринок фінансових послуг. В структурі зовнішньої торгівлі України цей сегмент займає одне із провідних місць: за результатами 2012 р. імпорт фінансових послуг посів третє місце серед галузей вищого рівня з показником – 14,10%, що у грошовому еквіваленті становить 945,7 млн. дол. Проте, експорт фінансових послуг за аналогічний період склав лише 248,3 млн. дол. США.

Дослідження дозволяють констатувати, що частка експорту фінансових послуг в країни Митного Союзу в загальному обсязі торгівлі послугами України становить 0,1% (3367,1 тис. дол. США), при цьому обсяг експорту в країни Європейського Союзу в 2,4 рази вище (0,24% від загального обсягу експорту послуг, та становить 8050,2 тис. дол. США).

Обсяг імпорту фінансових послуг є значно вищим, однак його географічна структура збережена. За результатами 2012 р. імпорт фінансових послуг в країни Митного Союзу становить 2,09% загального обсягу торгівлі послугами України (29774,3 тис. дол. США), при обсязі експорту в 80921,5 тис. дол. США (5,67%), тобто імпорт переважає експорт фінансових послуг до країн Митного Союзу в 2,7 рази. Щодо імпорту фінансових послуг з країн Європейського Союзу, то його частка в структурі імпорту послуг в Україну становить 5,67%, (80921,5 тис. дол. США), переважаючи в 2,72 рази обсяги торгівлі фінансовими послугами з країнами Митного Союзу.

Зазначене дозволяє стверджувати про те, що на сьогоднішній день Україна є імпортозалежною країною у сфері фінансових послуг – імпорт перевищує експорт майже у 4 рази, що само по собі вже формує низку загроз для фінансового ринку країни та свідчить про його низький рівень розвитку.

Висновки

Таким чином, інтегрування української банківської системи як у європейський фінансовий простір, так і до Євразійського економічного співтовариства, з одного боку, може спричинити до активування низки ризиків фінансово-економічного характеру, а з іншого – однозначно матиме позитивні наслідки. Однак глобальності проблемі вибору інтеграційного вектора додає те, що, по суті, ми стоїмо перед вибором стратегічних орієнтирів: або Україна

обирає фундаментальні цінності розвитку, верховенство права і приєднується до країн Європи, або стає учасницею об'єднань пострадянських країн з перехідними економіками та отримує тактичні вигоди, зокрема у фінансовій сфері. З огляду на це, на нашу думку, єдино правильним вибором України на сучасному етапі є інтегрування в ЄС. Загалом вважаємо за доцільне формувати політику розвитку взаємовідносин України з країнами Євразійського економічного співтовариства, базуючись виключно на непорушності законодавчо задекларованих рішень щодо європейського вектору інтеграції України. При цьому особливої ваги набуває питання вироблення єдиної позиції всіх державних органів та їх представників щодо реалізації зазначеного напрямку інтегрування України.

Список використаних джерел

1. *Ушкалова Д. И.* Теоретические подходы к исследованию международной экономической интеграции / Д. И. Ушкалова, М. Ю. Головнин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inecon.org/archiv-dokladov/ushkalova-di-golovnin-myu-teoreticheskie-podxody-k-issledovaniyu-mezhdunarodnoj-ekonomicheskoy-integraczii.html>
2. *Ушкалова Д. И.* Формирование Таможенного Союза и единого экономического пространства России, Белоруссии и Казахстана: проблемы и предварительные итоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.inecon.org/docs/Ushkalova_2013.pdf
3. *Коммюнике* Совещания министров финансов и управляющих центральных банков. – Вашингтон, 18–19 апреля 2013 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eabr.org/r/about/EDBG20/index.php?id_4=26365
4. *Втеча з України.* Європейські банки поступаються олігархам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/60468/PrintView>

5. Сидоренко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 257-263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12pvvybru.pdf>

6. Оцінка витрат та вигод від укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. – К. : К.И.С., – 2010. – 96 с.

7. Щодо валютної інтеграції на пострадянському просторі: ризики та можливості для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1105/>

Сторонянская Ирина Зеновьевна, Музыка Ирина Станиславовна

Выбор интеграционного вектора Украины: перспективы и риски для банковской системы

Исследованы перспективы и риски для банковской системы в случае интеграции Украины в ЕС или Таможенный союз. Выделены основные позитивные и негативные последствия такой интеграции для банковской системы. Определены основные проблемы, связанные с интеграционными ожиданиями Украины, и предложены пути их решения.

Ключевые слова: интеграция, интеграционное объединение, финансовый рынок, банковская система.

Storonyanska Iryna, Muzyka Iryna

Choice of Integration Vector of Ukraine: Prospects and Risks for the Banking System

Investigational prospects and risks for the banking system in the case of integration of Ukraine in ES or Customs Union. The basic positive and negative consequences of such integration are selected for the banking system, main problems, related to integration expectations of Ukraine, are determined.

Key words: integration, integration association, financial market, banking system

Сторонянська Ірина Зеновіївна - доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу проблем розвитку фінансово-кредитних відносин в регіоні Інституту регіональних досліджень НАН України м Львів 032 270 70 43 istoron@i.ua

Музика Ірина Станіславівна - кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник відділу проблем розвитку фінансово-кредитних відносин в регіоні Інституту регіональних досліджень НАН України, м Львів 032 270 70 43 i.s.muzyka@gmail.com